
Наукове видання

**ПЕДАГОГІКА І ПСИХОЛОГІЯ
В КОНТЕКСТІ ГУМАНІЗАЦІЇ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць з матеріалами
Всеукраїнської науково-практичної конференції
23-28 січня 2007 року

Частина II

Відповідальний за видання
Крук Станіслав Леонідович

Художнє оформлення обкладинки
Франко Олександр Васильович

Фото і технічне редагування
Гаврилькевич В'ячеслав Костянтинівич

Комп'ютерна верстка
Шобутинський Олександр Петрович

Редакційно-видавнича підготовка
Подільського культурно-просвітительського Центру
імені М. К. Реріха

Підписано до друку 31.01.2007 р.
Формат 60x84/16. Папір офс.
Ум. друк. арк.1.9. Наклад 100.

Віддруковано в приватній друкарні – ПП Дерепи І. Ж.
м. Хмельницький, вул. Соборна, 12/1, оф. 1, тел. (0382) 65-38-53
Свідоцтво ХЦ № 020 від 15. 07. 2002 р.

Академія педагогічних наук України
Всеукраїнський центр гуманної педагогіки і психології
Відкрита педагогічна школа АПНУ
Хмельницька обласна рада, Хмельницька обласна державна адміністрація
Управління освіти і науки Хмельницької обласної державної адміністрації
Управління культури, туризму та курортів Хмельницької обласної державної адміністрації
Хмельницька міська рада, Управління освіти Хмельницької міської ради
Управління культури та туризму Хмельницької міської ради
Хмельницький національний університет
Хмельницький університет управління і права
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
Хмельницький інститут соціальних технологій ВМУРоЛ «Україна»
Хмельницький інститут післядипломної педагогічної освіти
Подільський культурно-просвітительський центр імені М. К. Реріха
Подільське молодіжне культурне об'єднання «У майбутнє через Культуру»

**ПЕДАГОГІКА І ПСИХОЛОГІЯ
В КОНТЕКСТІ ГУМАНІЗАЦІЇ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць з матеріалами
Всеукраїнської науково-практичної конференції
23-28 січня 2007 року

Частина II

Подільський культурно-просвітительський Центр ім. М. К. Реріха
Хмельницький національний університет
Гуманітарний інститут Хмельницького національного університету

Хмельницький
2007

УДК 37.015.3

ББК 88/74.0

Педагогіка і психологія в контексті гуманізації освіти: Збірник наукових праць (з матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції 23-28 січня 2007 р.). Частина II. / За заг. ред. проф. О. М. Коханка. – Хмельницький: Подільський культурно-просвітительський Центр ім. М. К. Реріха; Хмельницький національний університет; Гуманітарний інститут Хмельницького національного університету, 2007. – 40 с.

Затверджено Вченою Радою Гуманітарного інституту Хмельницького національного університету (протокол № 4 від 18 грудня 2006 р.)

Редакційна колегія

Голова редакційної колегії – Коханко О. М., к. пед. н., професор, зав. кафедрою педагогіки та психології Хмельницького національного університету

Члени редколегії:

Чепелева Н. В., д. психол. наук, професор, чл.-кор. АПН України
Томчук М. І., д. психол. н., професор
Сагач Г. М., д. пед. н., професор
Сметанський М. І., д. пед. н., професор
Третько В. В., к. т. н., професор

Відповідальний за випуск – к. пед. н., доцент Крук С. Л.

Технічний редактор – Гаврилькевич В. К.

У збірнику вміщено матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Педагогіка і психологія в контексті гуманізації освіти», яка відбулася 23-28 січня 2007 року в м. Хмельницькому за ініціативи Подільського культурно-просвітительського Центру імені М. К. Реріха.

Друга частина збірника є доповненням до першої частини і містить статті, які з технічних причин не увійшли до першої частини збірника. Матеріали подані в авторській редакції. Відповідальність за науковий та літературний зміст опублікованих матеріалів несуть автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії.

© Подільський культурно-просвітительський Центр ім. М. К. Реріха, 2007

© Хмельницький національний університет, 2007

ЗМІСТ

ПЕДАГОГІКА

- Вознюк С. В. **ОСВІТА ОБЛАСТІ В УМОВАХ ГУМАНІЗАЦІЇ** _____ **3**
- Багрій В. Н. **ПРАКТИЧНА ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ** _____ **8**
- Василенко О. М. **АДАПТАЦІЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ ДО НАВЧАННЯ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ ЯК СОЦІАЛЬНА ТА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА** _____ **10**
- Міхеєва Л. В. **ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ ДУХОВНОСТІ МОЛОДІ** _____ **12**

ПСИХОЛОГІЯ

- Гаврилькевич В. К., Крук С. Л. **ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ** _____ **15**

ВРАЖЕННЯ ВІД КОНФЕРЕНЦІЇ

- Сагач Г. М. **ГУМАННА ПЕДАГОГІКА Ш. О. АМОНАШВІЛІ У РЕФЛЕКСІЯХ РОЗУМУ І СЕРЦЯ** _____ **32**
-
-

— серце утворює електромагнітне поле навколо тіла у формі тору, яке у 5000 разів потужніше за електромагнітне поле головного мозку;

— серце веде складний діалог із мозком та світом;

— серце вирощує мозок (осердечений розум);

— серце впливає на мислення, почуття, фізіологію, поведінку особистості;

— серце – ключ гармонії розуму і тіла;

— серце – мислительна система, яка впливає на функціонування мозку, є «володарем тіла». (див.: Дж. Пирс. Біологія трансцендентного. М.: «Гаятри», 2006).

Педагогіка Серця Шалви Амонашвілі базується на класичних та наукових знаннях, віровченнях, надихає освітян працювати на засадах християнської етики. Великий гуманіст-мислитель ХХ ст. Тейяр де Шарден писав: «Тільки християнство здатне на сучасній землі синтезувати в єдиному життєвому акті Все і Особистість». Шалва Амонашвілі стверджує: «У Дитині – Слово, яке було на Початку... І кожен, хто виховає Дитину, буде співпрацівником у Бога».

Це вимагає усвідомити особливу духовно-моральну відповідальність Вчителя перед Богом, Вітчизною, Дитиною.

Тому особливого значення набувають науково-практичні конференції педагогічної інноватики.

Педагогічна акція у м. Хмельницькому – один із щасливих кроків Вчителя і Учня до духовно-моральних вершин Педагогіки Серця. Через осягнення Дитинства кожен з учасників конференції та авторського семінару ввійшов у Життя Дитини через розвиток інтелекту, серця, в радості співтворчості. Кожен міг усвідомити свою Педагогічну Місію, а також Місію Країни. Насосяли істини педагогічного розуму, педагогічного серця, педагогічного слуху, педагогічної майстерності, педагогічної Божої Іскри. У синтезі Науки і Мистецтва ми опанували Сходінки до Досконалості, через Сьогодні – до Майбуття й Вічності.

ПЕДАГОГІКА

Вознюк С. В.

начальник Управління освіти і науки
Хмельницької обласної державної адміністрації

ОСВІТА ОБЛАСТІ В УМОВАХ ГУМАНІЗАЦІЇ

Державна освітня політика в Україні будується нині на засадах гуманізму та особистісно орієнтованого підходу до учня і спрямована на розробку нових технологій навчання та виховання, формування активності й саморозвитку особистості. Ідеями гуманізму проїнята вся історія розвитку духовної культури людства. Особливо актуальними вони стали в умовах інформаційного, зорієнтованого на знання суспільства.

Місце, що посідає освіта в суспільному житті України сьогодні (і посідатиме надалі), було і є об'єктом досить запеклих дискусій, адже навіть пересічний громадянин України поступово починає усвідомлювати, що освіта є джерелом добробуту для нього, а надто – для його дітей.

Процес адаптації підростаючого покоління в суспільстві відображає світові тенденції і проблеми. Світ навколо нас глобально змінився, а дитяча пристосованість до умов зовнішнього середовища, на жаль, знизилась.

Школи, які ми будуємо як другий будинок після батьківського, стали джерелами, що послабляють механізми пристосованості. Протиріччя, що існують між уніфікованими шкільними умовами та індивідуальністю дитини, призводять до емоційних розладів,

що понижують пізнавальну активність, рівень успішності, веде до соціально-педагогічної занедбаності.

Від СРСР Україна успадкувала освітню систему, яка була однією з галузей планового господарства. Якість освіти тоді насамперед визначалася спроможністю задовольнити потреби централізованої економіки та відповідністю ідеологічним засадам керівної партії. Метою такої освіти був високий рівень грамотності та базових знань, наявність певних політичних переконань і світоглядних позицій.

Наша школа з «поточними» (фронтальними) методами навчання, усередненим учнем – це ще школа фабрично-заводської технології. Та школа, перед якою було поставлено завдання – за короткий час дати великій кількості дітей середній рівень технічних знань, тому що то був період становлення індустріального суспільства. Школа того часу будувалась на технологіях виробництва: жорстка регламентація всього процесу в часі, єдиний інформаційний обсяг матеріалу, єдині фронтальні методи навчання. Класно-урочна система, що відіграла тоді велику роль, з невеликими змінами збереглась і до наших днів. Вона не орієнтована на індивідуальну роботу з учнем. І коли школяр виявляє свою неординарність – ми горді тим, зараховуючи його успіхи собі. Коли школа неспроможна навчити безпорадного учня, ми звинувачуємо тільки учня.

Ми позбавили учня права на допомогу вчителя. Вважаємо за доцільне, коли під час контрольної роботи ні до кого не підійшли, а стояли, як Цербер біля воріт у преісподню, позбавляючи самого слабого учня можливості зазирнути у зошит сусіда (тобто «вкрасти» чуже рішення).

Тоді як дуже часто допомога вчителя в екстремальній ситуації в умовах контрольної роботи є орієнтацією на учнів, на яку розраховує кожен школяр. Створити ситуацію прозріння, а потім і порозуміння. Впевненість, що вчитель знаходиться поруч, прийде на допомогу,

- Обитель відчужень – у Серці.
- Ніде інакше не може перетворитися думка, як у Серці.
- Сонце усіх Сонць є в Серці.
- У Серці живе загальнолюдськість.
- Хто не надихнеться великим поняттям Серця, той применшить своє власне значення.

Учасники авторського семінару з Гуманної Педагогіки Шалви Амонашвілі (старші й молодші) навчилися осердечувати свій розум, поглибили своє розуміння духовно-релігійного постулату Шалви Амонашвілі про те, що «освіта є розкриття образу Бога в дитині». Усі ясно усвідомили й відчули, що освіта пробуджує крилату Дитину любов'ю крилатого Вчителя. І це – наш шлях у Щасливе Майбутнє, де Освіта, Наука, Мистецтво творять новий світ Культури. І вчителю від Бога треба постійно вчитися, багато працювати.

Нові відкриття різних галузей науки розширюють наші уявлення про серце та його роль у життєтворчості особистості. Зокрема, важливими є нові факти фізіології та психофізіології серця. У 1983 році серце визнане ендокринним органом, яке виробляє пептид передсердя (знижує викид гормону стресу – кортизолу), виробляє окситоцин – «гормон любові», сприяє його народженню в головному мозкові. Про це повідомляє в інтерв'ю Сюзан Барбер з Говардом Мартином у матеріалах Інституту Математики Серця.

Американський нейрокардіолог Джон Ендрю Армор відкрив, що серце має власний мозок і нервову систему, подібні до головного мозку, він заснував нову галузь нейрокардіології з метою вивчення «серцевого мозку».

З 1991 р. серце вивчають як джерело енергії і мислення. (див.: Орме Г. Эмоциональное мышление как инструмент достижения успеха. – М.: «КСП +), 2003. – С. 61).

Інститут Математики Серця з 90-х років ХХ ст. інтенсивно досліджує психофізіологічні функції серця:

- серце як потужне джерело електроенергії, яке в 40–60 разів потужніше за головний мозок;

Чи можна визначити жанр авторського семінару Шалви Амонашвілі? Педагогічна Симфонія? Майстер-клас? Публічна сповідь з елементами гомілетики? Так, і це, але ще щось таке, чому важко дати найменування – Храм Серця Педагога від Бога, в якому тривала кількадедна, багатогодинна літургія серця Великої Душі, яка зросила усіх присутніх Золотим Дощем Благодаті.

Освітянам посттоталітарного суспільства з усіма його драмами і катастрофами, розчаруванням і зневірою потрібні такі Зустрічі, такі Відкриті Університети, такі осердечені Бесіди, з яких проростає добре насіння майбутніх врожаїв Мудрості на неозорому Полі освіти рідної України, яка подарувала світові класиків педагогіки: К. Ушинського, М. Пирогова, А. Макаренка, В. Сухомлинського та їхніх сподвижників.

У роботі Шалви Амонашвілі «Без серця що зрозуміємо?» сказано, що освітній простір вимагає духовного миру, посмішки, героїзму, подвигу крилатих вчителів та крилатих учнів, а основою цих подвигів є серце, «твердиня серця», а особливо в наш теплохладний час Апокаліптичних відчужень.

Шалва Амонашвілі теоретично виклав і практично висвітлив нове розуміння ролі серця в житті особи і цілого світу, спираючись на історичні релігії, духовно-моральні вчення:

- Серце є центральний орган нашої духовної і фізичної сутності.
- Серце вміщає в себе Безмежність.
- Учення Серця є Учення про Причини і Наслідки.
- Лише Серце дає Безсмертя.
- Серце – Престол Вищого Світла.
- Серце – зброя Світла.
- Серце акумулює світові енергії й може долучатися до далеких світів.
- Серце є зібрання психічної енергії.
- Поняття Серця і Культури нероздільні.
- Коли говоримо про Серце, говоримо про Прекрасне.
- Думає Серце, утверджує Серце, об'єднує Серце.

зніме бентежність, неспокій. А це і є складовою шляху до успіху і учня, і самого вчителя, завдання якого – вчити, вести, допомагати.

Гуманізація освіти потребує змін у системі взаємин «учитель – учень» – встановлення зв'язків співробітництва. Така переорієнтація потребує змін методів і засобів, інтенсивного застосування методів навчання, в основу яких покладено ідеї педагогічного стимулювання навчально-пізнавальної діяльності учнів.

У різні часи використовувалися свої заходи стимулювання учнів до навчання. У XVII й XVIII ст. учителі, як правило, вдавалися до фізичного покарання учнів. У наш час фізичні покарання в основному зникли, але про психологічні репресії цього не скажеш. Насамперед до форм психологічних репресій відносять оцінки. Неправильне використання оцінки, перевантаженість навчальної діяльності вкрай небезпечно не тільки для здоров'я, але й самого життя учнів.

За даними міжнародного суспільно-політичного тижневика, всього по Україні щорічно накладає на себе руки 14,5-15 тисяч осіб, з них дітей віком до 12 років – 70-80 осіб, а з 12 до 15 років – 350-400 осіб. За статистикою, 25% усіх підлітків-самогубців становлять підлітки, що орієнтовані на безумовний успіх. Це – «зразкові діти», «зубрили», в яких одна негативна оцінка призводить до трагедії.

Проте обійтися без оцінок у навчальному процесі неможливо: вони однаково потрібні і вчителю, й учню, оскільки є виміром їхніх успіхів або невдач. Я не закликаю відмовлятися від бальної системи оцінювання, досить простої та зручної, перевіреної шкільною практикою, котра нічого кращого поки що так і не винайшла. Інша річ, як використовувати оцінки, як захистити учнів від їхньої негативної дії. Поки що гуманізація контролю знань учнів, незважаючи на її важливість, залишається однією з недостатньо вирішених проблем як у традиційній системі навчання, так і в умовах інформаційних

технологій. Пам'ятаймо. У процесі передачі людського досвіду буття є дві парадигми: страх та успіх. І та, і інша дають результат.

На жаль, з минулого тисячоліття в нове при принесли батіг (пуга, лозина, різка) і пряник. Додаючи різні заохочення, заспокоюємо себе, що у нас кнута менше, ніж в інших. А де кнут, там і страх.

Сумно, але наші школи насичені страхом. І головний його носій, безперечно, – вчитель. Саме в нього барометр бентежності, неспокою перевищує всі показники! А кого може виховати людина, яка весь час перебуває в неспокої? Це рабська психологія. Чом би не пам'ятати мудрість Мойсея, який 40 років водив свій народ по пустелі в **боротьбі за вільну людину**.

В кожного вчителя, вихователя, який 11 років веде дитину нивою знань, – бентежність стала і професійною, і національною рисою психіки.

Вчитель в школі знаходиться між трьох вогнів: замовленням держави (а не суспільства), опором дитини, яка інтуїтивно виборює збереження індивідуальності і батьками. Вчитель боїться не виконати замовлення держави.

Хто і коли визначив для вчителя шкалу вимірів динаміки розвитку учня? Міністерство освіти і науки? Психологи? Вчені? Ніхто і ніколи.

Але і з орієнтацією на сформованість знань, умінь і навичок ми не досягаємо задоволення. Тривога зростає через незрозумілість: чому немає високої якості освіти, не дивлячись на важку працю?

Якість – це співвідношення (співставлення) мети та результату із врахуванням втрати сил і часу. а результат мізерний, тому що в процесі навчання завдання вчителя, учня, батьків не співпадають.

Вчитель визначає завдання уроку як необхідність розкрити якусь закономірність, якесь поняття тощо. Учень вбачає головну мету в тому, щоб уникнути неприємного. А це може бути і сором від неправильної відповіді, і оцінка вчителя; порівняння, жест, міміка, реакція класу. Не

й вірна сподвижниця. Цей сімейний дует – взірець Краси Сердець і Мудрості Душ, відданих ідеалам Гуманної Педагогіки.

Він – істинний син високих Кавказьких гір, нащадок Витязя у тигровій шкурі, який з вершин гір мужньо оберігає спокій наших сердець, нашого майбутнього.

Він – живий класик педагогіки, який вирощує в освітянської молоді чудові паростки майбутніх Коменських і Песталоцці, Пирогових і Ушинських – світочів Духу і Розуму.

Його Слово – Логос: мудре й благомисленне, одухотворене й шляхетне. Воно змушує зупинитися у здивуванні перед Красою Істини, Простотою Мудрості, животворящою енергією педагогічної Любові до Дитини, Вчителя, Творчості.

Він – справжній педагог-оратор, йому легко підкоряються будь-які аудиторії, за його щирсповідальним голосом ідуть залюбки, як довірливі Діти, як Зачаровані Душі. Мимоволі згадався солодкоголосий Орфей, за яким плакало каміння, а дерева, видерши коріння із землі, йшли за голосом божественного Орфея у Незвідані Далі.

Мудрий античний Сократ полонив серця своїх численних відданих учнів, а багаті жінки кидали під ноги улюбленому Вчителю свої коштовні прикраси, бажаючи мудрості, а не розкоші.

Так і наша аудиторія – близько 800 вчителів і освітян міста Хмельницького та області – протягом цілого тижня окрилювалася ідеями улюбленого Духовного Наставника Шалви Амонашвілі та його дружини Валерії Ніорадзе – на одному подихові, на одній ноті, духовно об'єднані незримими золотими ниточками Віри, Надії, Любові.

Простора зала театру імені Г. Петровського міста Хмельницького була заповнена величними мислеобразами Гуманної Педагогіки різних часів і народів, а серед них незримо витав Дух українського любомудра, нашого першорозуму, поета-просвітителя Григорія Сковороди, кращих мислителів різних часів і народів. У наших душах розцвів Сад Божественних Пісень, в якому дзвеніли голоси райських птахів, які провіщали славу Творцю та хвалу бездонному небу, повному яскравих зірок.

з темою «До питання про гуманну педагогіку в роботі з молоддю»; Г. Й. Поліщук – завідувача сектором здоров'язберігаючих технологій Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти з темою «Реалізація ідей Гуманної Педагогіки».

На авторському семінарі Ш. О. Амонашвілі ми роздумували над Місією Вчителя, Дитини у рефлексіях розуму і серця.

Учитель – Божий Дар, Іскра Божа у наших серцях – з дитинства й до старості.

Духовний Наставник – Людина з Майбутнього, яка прийшла в наше сучасне – веселе чи сумне, але Реальне.

Духовний Учитель, Наставник – Шалва Олександрович Амонашвілі – нащадок класиків педагогіки, психології, сам живий класик, який серце і розум віддав Гуманній Педагогіці – чарівній освітянській країні Віри, Надії, Любові, в якій гармонійно живуть вчителі й учні, як у Раю, як на омріяних островах з Казки нашого Дитинства.

Він родом з древньої Грузії – країни святої мудрої цариці Тамари, великого поета Шота Руставелі, видатних мислителів і патріотів чарівної Іверії, в серці якої сяє блакитна перлина кришталево чистого озера Ріца. Може, тому тут особливо шанують Красу й Глибину думок, слів, благородних почуттів, учинків?

Він багато років живе і працює в Росії – країні великих поетів і мислителів, педагогів і просвітителів. Може, тому він – Аристократ Духу і невтомно плакає це в інших?

Він любить Україну, яка подарувала світові філософію Серця Григорія Сковороди, Памфіла Юркевича, Василя Зеньковського, Миколи Гоголя. З неї пишним цвітом проросла Педагогіка Серця Миколи Пирогова, Костянтина Ушинського, Василя Сухомлинського, їхнього духовного спадкоємця Шалви Амонашвілі та його сподвижників. Може, тому на Україні так тепло і потужно сприймають педагогічні ідеї Гуманної Педагогіки?

Шалва Олександрович – чудовий сім'янин, його творче життя поділяє його мудра й мила дружина, вчений психолог, професор і академік Валерія Гівіївна Ніорадзе – людина творча, високодуховна

забуваймо, що в батьків завдання дуже часто визначені емоціями: «Хай сидить у гімназії, хіба ж ми гірше інших?»

Нині стало очевидним, що формальна освіта й навчання мають забезпечувати громадянам можливість протягом усього життя здобувати знання і навички та вміти застосовувати їх у власній практичній діяльності. Суспільство почало усвідомлювати, що зі стін навчальних закладів мають виходити люди самодостатні, підготовлені до свідомої та ефективної діяльності в різних сферах сучасного життя. Цього прагнуть центральні та місцеві органи влади, громадськість, педагогічні працівники, батьки та учні. Про це свідчить постійна увага громадян до освітніх проблем, готовність переважної більшості батьків навчати своїх дітей у школі і сплачувати готівкою будь-які витрати, пов'язані з освітою, навіть незважаючи на порівняно невисокий власний життєвий рівень. У громадській думці й суспільній практиці поступово утверджується ставлення до освіти як до пріоритетної сфери, необхідної умови національного розвитку і національної безпеки.

Якбачимо, ситуація в українській освіті складна, але не безнадійна. Хоч багато вже втрачено, деякі процеси стали незворотними, а їхні наслідки – невідворотними, майбутнє в наших руках. Скільки манівцями не плутай, а на широкий шлях виходити треба. Поки будемо заспокоювати себе і ховатися від проблем, то навіть те, що можна ще врятувати, стане назавжди втраченим. Зізнаймося – освіта, яку ми за інерцією продовжуємо, вже давно нежиттєздатна і потребує найсерйозніших коректив. В неї немає майбутнього.

До праці, освітяни. Зойками і скаргами, навіть найпатріотичнішими, наріканнями на безвихідь, на безвідповідальність влади справи не зарадиш. А обдуману, наполегливу, гарно сплановану працю з чіткою і привабливою метою нашому народові вдалося виходити і з більш складних ситуацій. Впевнений, що з нашими ясними головами

і роботящими руками ми спроможні зробити все для комфортного перебування у навчальному закладі Учня і Вчителя – партнерів у спільній справі здобуття якісної освіти.

Багій В. Н.

викладач кафедри педагогіки і психології
Хмельницького національного університету

ПРАКТИЧНА ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

На сьогоднішній день посада соціального педагога введена далеко не у всіх установах, де потрібний такий фахівець. Економічними і організаційними труднощами гальмується також створення багатьох соціально-педагогічних установ і служб, які необхідні для повноцінної охорони, захисту і підтримки дитинства.

Система професійної підготовки соціальних педагогів почала формуватися відразу ж після введення нової спеціальності і включення такої посади в нормативні документи. Сприятливі умови для її створення забезпечили такі ключові моменти реформи освіти, як його децентралізація, надання вузам певної свободи у виборі змісту і системи підготовки, форм і методів навчання, облік регіональних особливостей і потреб, і ряд інших.

Практична професійна підготовка студентів здійснюється впродовж усього періоду їх навчання і передбачає раціональне поєднання теоретичних аудиторних і практичних занять. Авторка методичної розробки «Практика – основа професійної підготовки спеціалістів соціальної роботи» Г. Попович наголошує, що практика студентів – це невід’ємна частина навчального процесу, оскільки вона допомагає вирішувати ряд специфічних проблем, а саме: адаптувати студента до реальних умов майбутньої професійної діяльності; створювати умови для практичного застосування теоретичних знань; формувати та розвивати у студентів

Напрями роботи конференції були такими:

1. Виховання духовності і моральності в сучасних умовах.
2. Кордоцентризм як основа гуманізації освіти.
3. Педагогіка як берегиня національного духу і культури.
4. Захист дітей і молоді від шкідливих впливів (проблеми превентивного виховання, психогієни і психопрофілактики).
5. Гуманістичний підхід у практичній психології.

На Пленарному засіданні Всеукраїнської науково-практичної конференції виступили О. М. Буханевич – Голова Хмельницької обласної державної адміністрації з доповіддю «Орієнтири гуманізації освіти»; С. В. Вознюк – начальник управління освіти і науки Хмельницької обласної державної адміністрації з темою «Освіта області в умовах гуманізації»; Ш. О. Амонашвілі – академік РАО, дійсний іноземний член АПН України, доктор психологічних наук, професор, голова Міжнародної Ради Гуманної Педагогіки, Лицар Гуманної Педагогіки з доповіддю «Основні постулати гуманно-педагогічної свідомості»; В. Г. Ніорадзе – академік РАО, доктор педагогічних наук, професор, член Міжнародної Ради Гуманної Педагогіки, Лицар Гуманної Педагогіки з доповіддю «Слово як основа духовно-морального впливу на дитину»; Г. М. Сагач – доктор педагогічних наук, професор КНУ імені Т. Г. Шевченка, почесний доктор Хмельницького Національного університету, академік АН Вищої Школи України, трьох Міжнародних Академій, директор Центру риторики «Златоуст» з темою «Філософія серця Григорія Сковороди крізь призму педагогіки Серця Шалви Амонашвілі і авторської школи риторики Любові «Златоуст»; С. В. Ветров – директор Відкритої педагогічної школи АПН України, президент Донецького інституту соціальної освіти, кандидат технічних наук з темою «Професійна готовність учителя для роботи в системі гуманної освіти»; В. М. Гуліватий – ректор Академії гуманної педагогіки, кандидат психологічних наук, професор, Заслужений вчитель Росії, Лицар Гуманної Педагогіки з доповіддю «Істини, які захищають гуманну педагогіку»; І. О. Ерметов – голова Київського молодіжного об’єднання «У майбутнє через Культуру», лікар, психолог, лауреат Премії Кабінету Міністрів України за внесок молоді в розбудову держави

ВРАЖЕННЯ ВІД КОНФЕРЕНЦІЇ

Сагач Г. М.,
доктор педагогічних наук,
професор КНУ ім. Т. Г. Шевченка,
почесний доктор Хмельницького
Національного університету,
академік АН Вищої Школи України,
академік трьох Міжнародних академій,
директор Центру риторики «Златоуст»,
краща освітянка 1999 р.,
Єрусалимська паломниця

ГУМАННА ПЕДАГОГІКА Ш. О. АМОНАШВІЛІ У РЕФЛЕКСІЯХ РОЗУМУ І СЕРЦЯ

Початок 2007 року ознаменувався знаковою подією в житті освітян м. Хмельницького та області.

Всеукраїнська науково-практична конференція «Педагогіка і психологія в контексті гуманізації освіти» відбулася 23–28 січня 2007 року в м. Хмельницькому. Організаторами конференції виступили: АПН України, Всеукраїнський центр гуманної педагогіки і психології, Відкрита педагогічна школа, Хмельницький міськвиконком, Хмельницький національний університет, Хмельницький університет управління і права, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, Хмельницький інститут післядипломної педагогічної освіти, Подільський культурно-просвітительський центр ім. М. К. Реріха, Подільське молодіжне культурне об'єднання «У майбутнє через Культуру». Багато подвижників Духу вклали в неї свою душу, розум, серце.

Метою конференції було осмислення і визначення найбільш ефективних шляхів розвитку педагогіки в контексті ідей гуманно-особистісного підходу в освітньому процесі.

базові професійні вміння і навички; діагностувати професійну придатність студента до належного виконання функцій і ролей соціального працівника; до певної міри забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності [2, с. 3].

Практичне навчання студентів в умовах педагогічної університетської освіти за спеціальністю «соціальна робота» буде ефективною, якщо воно сприятиме формуванню і розвитку професійно важливих особистісних якостей спеціаліста, умінь і навичок проводити діагностику, створювати карту соціальної історії клієнта, вирішувати типові суперечливі проблеми клієнтів, володіти соціально-правовою базою, організовувати взаємодію різних відомств, здійснювати аналітичну, прогностичну, корекційну роботу.

Не викличе заперечення думка про те, що професійний розвиток соціального працівника як спеціаліста, який працює у сфері «людина-людина», відбувається протягом усіх років його праці [1].

Педагогічна практика – складова частина навчально-виховного процесу. Вона забезпечує поєднання теоретичної підготовки майбутніх вчителів з їх практичною діяльністю в педагогічному закладі, сприяє формуванню творчого відношення майбутнього спеціаліста до педагогічної діяльності, визначає ступінь його професійної здатності і рівень педагогічної спрямованості.

Практична діяльність студентів у школі ґрунтується на професійних знаннях, опирається на певний теоретичний фундамент, закладений в інституті. А під час педагогічної практики студенти набувають професійних умінь: визначають мету і завдання навчально-виховного процесу з урахуванням вікових і індивідуальних особливостей дітей; вивчають особливості учня і можливості його розвитку в колективі; планують педагогічну діяльність; використовують різні форми і методи організації навчально-виховного процесу; співпрацюють з учнями і вчителями; на основі спостережень аналізують навчально-виховну роботу, корегують її [2].

Тобто професійні уміння – це знання в дії, результат їх використання в реальній практичній дійсності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Василькова Ю. В., Василькова Т. А. Социальная педагогика : Учебн. пособие для студ. пед. вузов и колледжей. – М.: Изд. центр «Академия», 1990. – 440 с.
2. Попович Г. Практика – основа професійної підготовки спеціалістів соціальної роботи. – Ужгород, 2001. – 34 с.
3. Хомич Л. Сучасні види педагогічних практик Шлях освіти № 2: М-во освіти і науки Укр. Акад. пед. наук Укр. Асоц. працівників гімназій і ліцеїв Укр. – К: Педагогіч. преса, 1999. – С.4-8.

Василенко О. М.

аспірантка Хмельницького національного університету

АДАПТАЦІЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ ДО НАВЧАННЯ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ ЯК СОЦІАЛЬНА ТА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

В умовах демократизації суспільства важливим завданням є створення рівних стартових можливостей для всіх особистостей, незалежно від психофізичного розвитку, стану здоров'я, віку, статі, соціально-економічного статусу людини. Сучасна ситуація в системі освіти, в якій відбуваються зміни, пов'язана з орієнтацією на ціннісні основи педагогіки, на її гуманізацію і індивідуалізацію в підходах до вирішення проблем кожної дитини.

На сьогоднішній день в нашій державі особливо гостро відчувається проблема інтеграції в загальноосвітній простір дітей з особливими потребами. Адже за даними статистики кожна десята дитина з'являється на світ із фізичними або розумовими вадами. В свою чергу фізичні дефекти можуть значною мірою утруднювати контакти дітей-інвалідів із довір'ям, обмежувати їхню участь у житті суспільства. У цих дітей зароджується почуття неспокою, невпевненості в собі, що призводить до формування комплексу неповноцінності, егоцентричних і антисоціальних психологічних настанов. У зв'язку з цим важливою соціальною та психолого-педагогічною проблемою на сьогоднішній

14. Лебедченко С. Ю. Формирование культуры здоровья будущего учителя в процессе профессиональной подготовки: Дисс. ... канд. пед. наук. – Волгоград, 2000. – 266 с.
15. Мальцева Л. П., Рудакова Г. А. Культура здоровья в общей культуре социалистической личности // Система культуры личности и ее значение для научно-технического прогресса: Тез. докл. к XIII межзональн. симп. – Горький, 1985. – С.149-151.
16. Мельник Ю. Б. Формування культури здоров'я учнів початкової школи // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. – 2002. – № 23. – С. 37-49.
17. Рыбачук Н. А. Теория и технология формирования культуры здоровья студентов: Дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.08. – Краснодар, 2003. – 519 с.
18. Смирнов Н. К. Здоровьесберегающие образовательные технологии в современной школе. – М.: АПК и ПРО, 2002. – 121 с.
19. Сокорев В. В. Педагогические условия формирования культуры здоровья будущего учителя в процессе общепрофессиональной подготовки: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. – Белгород, 2004. – 202 с.
20. Титаренко Т. М. Личность // Психология личности: Словник-довідник / За ред. П. П. Горностая, Т. М. Титаренко. К.: Рута, 2001. – 320 с.
21. Трещёва О. Л. Культура здоров'я особистості (теоретична модель) / VII Міжнародний науковий конгрес «Современный олимпийский спорт и спорт для всех» Том 1. – М.: «СпортАкадемПресс», 2003. – С. 177-178.

3. Взнявши за критерій класифікації психологічний компонент, на якому у визначенні зроблено наголос, ми виділили такі основні підходи до розуміння даного феномену: ціннісний (аксіологічний); діяльнісний; інтелектуально-інформаційний; інтегративно-особистісний.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аллакаева Л. М. Педагогические основы формирования **культуры здоровья** школьников: Дис.... канд. пед. наук: 13.00.01.– Москва, 2003.– 234 с.
2. Ахвердова О. А., Магин В. А. К исследованию феномена «культура здоров'я» в области профессионального физкультурного образования // Теория и практика физич. культуры. – 2002. – № 9. – С.5-7.
3. Багаудинова Н. В. Развитие **культуры здоровья** студентов педагогического вуза (На примере коррекционно-оздоровительных групп): Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. – Омск, 2004. – 174 с.
4. Вайнер Э. Н. Валеологическое образование – проблемы и перспективы // Проблемы валеологии в образовании: материалы науч.-практ. конф. – Липецк, 1999. – С.34-36.
5. Волинская Е. В. Воспитание **культуры здоровья** в профессиональной подготовке студентов педагогического вуза: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. – Липецк, 2004. – 164 с.
6. Горашук В. П. Культура здоровья спортсмена и ее сущность // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. – 2004. – № 1. – С. 64-73.
7. Горашук В. П. Теоретичні і методологічні засади формування культури здоров'я школярів: Автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.01; Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2004. – 40 с.
8. Драгнев Ю. В. Проблемы формирования культуры здоров'я студентов института экономики и бизнеса // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. – 2004. – № 1. – С. 161-166.
9. Ирхин В. Н. Теория и практика отечественной школы здоровья: Монография. – Барнаул: Изд-во БГПУ. – 279 с.
10. Кириленко С. В. Соціально-педагогічні умови формування культури здоров'я старшокласників: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.07; Ін-т проблем виховання АПН України. – К., 2004. – 21 с.
11. Колбанов В. В., Берсенева Г. А. К вопросу о валеологическом образовании педагога // Здоровье и образование. Проблемы педагогической валеологии: материалы I Всероссийской науч.-практ. конф. – СПб., 1995. – С. 9-13
12. Кривошеева Г. Л. Система формування культури здоров'я студентів // Рідна школа. – 2000. – № 5. – С.66-67.
13. Кривошеева Г. Л. Формування культури здоров'я студентів університету: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Донецький національний університет. – Донецьк, 2001. – 228 с.

день постає проблема адаптації та соціалізації дітей з особливими потребами.

В науковій літературі термін «адаптація» визначається різними авторами по-різному. Так, на думку С. Тарасюк і В. Назарович адаптація є явищем двостороннім. Саме тому об'єктом адаптаційного аналізу має слугувати не індивід відокремлено і не його природно-предметно-соціальна ситуація, а їх взаємодія. Порушення цієї взаємодії в будь-який бік призводить до дезадаптації.

Д. А. Андрєєва визначає адаптацію як процес вироблення по можливості оптимального режиму цілеспрямованого функціонування особистості, тобто приведення її в певних умовах часу і місця в такий стан, коли вся енергія, всі фізичні і духовні сили дитини спрямовані і розподіляються на «виконання її основних задач».

Децо по-іншому визначають адаптацію М. П. Лукашевич і І. І. Мигович. На їхню думку, адаптація — це діяльність, спричинена змінами у взаємодії людини з навколишнім середовищем і пов'язана з оптимізацією цієї взаємодії за допомогою виконуваної на основі оцінювання характеру змін корекції поведінки людини та навколишнього середовища.

Цікавим є погляд науковців на соціальний аспект адаптації. Так, наприклад, С. Гончаренко вважає, що соціальна адаптація є соціальним пристосуванням, процесом або результатом процесу, який передбачає гармонійне з точки зору індивідуальних прагнень людини задоволення її потреб, створення умов для її здорового, щасливого життя в суспільстві.

Вартим уваги в цьому плані є також педагогічний аспект адаптації, який дослідники визначають як пристосування до системи освіти, навчання і виховання, що формують систему ціннісних орієнтацій індивіда, а також процес психологічної адаптації людини, який відбувається безперервно і являє собою пристосування органів чуттів до особливостей стимулів, які діють на них з метою їх кращого сприйняття і запобігання надмірного навантаження на рецептори.

Отже, як бачимо, в науковій літературі є ряд визначень адаптації, даних у зв'язку з конкретними соціологічними і психолого-педагогічними

дослідженнями. Однак, необхідно зазначити й те, що до сьогодні ще не вироблено системного поняття адаптації дітей з особливими потребами до навчання в загальноосвітній школі. Це зумовлено, очевидно, тим, що адаптація дітей з особливими потребами – складний, багаторівневий, одночасно і соціально-психологічний, і педагогічний процес.

Міхєєва Л. В.

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки та психології
Хмельницького національного університету

ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ ДУХОВНОСТІ МОЛОДІ

Становлення української державності, інтеграція в європейське та світове співтовариство, відмова від тоталітарних методів управління, побудова громадянського суспільства передбачають вироблення нового підходу до виховання, особливо це стосується виховання духовності молоді. Проблема виховання духовності підростаючого покоління має давню історію, але на сучасному етапі оновлюється і потребує подальшого дослідження, оскільки має існувати наслідування духовного життя, зв'язок часів, мають переходити від покоління до покоління ідеї добра, гуманності, людяності тощо. Людські знання, вміння і здатності цілком «матеріалізовані» в продуктах людської праці. До цих продуктів відносяться як продукти матеріальної культури – речі, що нас оточують, будинки, машини, так і похідні культури духовної – мова, наука, мистецтво. Кожне нове покоління отримує від попередніх поколінь все, що було створено раніше, входить у світ, що увібрав у себе все різноманіття людських здібностей [1, с.23]. Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що існує багато визначень поняття «духовність». Духовність – це індивідуальна вираженість у системі мотивів особистості двох фундаментальних потреб: ідеальної потреби пізнання й соціальної потреби жити, діяти для інших [2, с.104].

2) *діяльнісний* – культура здоров'я представляється як цілеспрямована організована діяльність особистості, метою якої є збереження і зміцнення здоров'я;

3) *інтелектуально-інформаційний* – культура здоров'я – як система засвоєних теоретичних і практичних різногалузевих знань, пов'язаних зі здоров'ям, уміння їх здобувати і поширювати;

4) *інтегративно-особистісний* – цей підхід, на нашу думку, представляє найбільш цілісне і системне уявлення про культуру здоров'я особистості як інтегративне особистісне утворення, що являє собою динамічне поєднання різноманітних психічних функцій і складових особистості, орієнтованих на досягнення і збереження здоров'я.

Велика кількість існуючих визначень поняття «культура здоров'я особистості», які можна розподілити на декілька підходів, підтверджує складність і багатогранність культури здоров'я як психологічного феномену. Представлена нами класифікація основних підходів до розуміння феномену культури здоров'я особистості дає змогу систематизувати накопичений в науковій літературі матеріал з даної проблеми, що допоможе скласти більш чітке уявлення про культуру здоров'я особистості як психологічний феномен.

Висновки:

1. Культура здоров'я особистості є складним і багатограним психологічним феноменом, на що вказує велика кількість представлених у науковій літературі різноманітних визначень цього поняття.

2. Формулюючи визначення поняття «культура здоров'я особистості», дослідники дотримуються спільного стратегічного напрямку, орієнтованого на досягнення і збереження здоров'я, але по-різному бачать тактичні елементи практичного втілення цієї мети і, відповідно, роблять наголос на різних компонентах психічної діяльності особистості.

відтворення та зміцнення власного здоров'я і характеризується високим рівнем культури поведінки стосовно здоров'я оточуючих [10, с. 8]. В. П. Горашук зазначає, що культура здоров'я являє собою специфічну якість динамічної структури особистості, важливий компонент її загальної культури, обумовлений матеріальним і духовним середовищем життєдіяльності суспільства, що виражається в системі цінностей, знань, потреб, умінь і навичок щодо формування, збереження й зміцнення її здоров'я [7, с. 21-23]. Цей підхід до розуміння культури здоров'я розвивають також О. Л. Трещова [21], С. Ю. Лебедченко [14], В. В. Колбанов і Г. А. Берсенєва [11].

Отже, із наведених вище визначень ми бачимо, що дослідники, шукаючи розуміння феномену «культура здоров'я», дотримуються спільного стратегічного напрямку, орієнтованого на здоров'я людини, його збереження і зміцнення, але по-різному бачать тактичні елементи практичного втілення культури здоров'я в життєдіяльності окремої особистості. Проте, незважаючи на ці відмінності, в усіх наведених визначеннях можна побачити, що культура здоров'я особистості базується на системі певним чином організованих вищих психічних функцій людини, спрямованих на реалізацію стратегічної мети, якою є здоров'я.

Відомо, що одна і та ж сама мета може бути досягнута різними шляхами. Ця обставина, вірогідно, і зумовлює те, що кожний дослідник по-своєму бачить шляхи і елементи практичної реалізації культури здоров'я. У зв'язку з цим різні дослідники, формулюючи визначення поняття «культура здоров'я особистості», акцентують увагу на різних ланках психічної діяльності людини. Це дає нам підстави виділити декілька основних підходів до розуміння даного феномену:

1) *ціннісний (аксіологічний)*, в якому культура здоров'я розуміється перш за все як система, засвоєних особистістю цінностей, пов'язаних зі здоров'ям;

Структурними компонентами духовності, на нашу думку, є: 1) індивідуальна вираженість людини – це життєвий шлях людини у суспільстві, це свідомість і самопізнання людини, це коли особистість як свідомий суб'єкт розуміє не тільки оточуючих, але й себе у своєму ставленні до оточуючих; 2) духовні потреби людини – це внутрішній світ людини, її морально-етичні цінності (пошук істини і сенсу життя, пізнання свого «Я», потреба слухати класичну музику, читати книги, ходити до театру тощо); 3) пізнавальні потреби – це рівень розумового розвитку особистості, її жага до пізнання, підвищення інтелектуального рівня; 4) соціальні потреби – це соціальний успіх людини (вміння людини жити в суспільстві за його законами і водночас проявляти інтерес, чуйність, допомогу іншим); 5) потреба самоактуалізації людини – це потреба в розумінні особистого шляху, реалізація своїх можливостей і здібностей, розуміння людиною своєї мети в житті і шляхів її досягнення; 6) потреба самодіяльності людини – це потреба в організаційній роботі, розумінні задач, які ставить перед людиною суспільство, і в свою чергу виконання обов'язків, які постають перед людиною.

Критеріями духовності є:

- орієнтація на вищі естетичні цінності;
- ставлення до громадської діяльності;
- прагнення до пізнання;
- розуміння сенсу буття (табл.1.1).

Таблиця 1.1

Критерії	Показники
Морально-етична культура	Моральні норми, моральний ідеал, любов і повага до ближнього.
Соціальність	Ставлення до громадської діяльності, громадських доручень, до Батьківщини, відчуття в собі справжнього громадянина своєї держави.
Пізнання	Творча спрямованість, пошуковий інтерес, жага до знань, рівень інтелектуального розвитку.
Розуміння сенсу буття	Життєва позиція, мета і призначення в житті.

На основі сформульованих критеріїв та показників можна виділити рівні сформованості духовності підростаючого покоління:

- низький рівень – характеризується відсутністю культури спілкування, особистість не прагне кращого в житті, не розуміється на поняттях добро і зло, ідеал та антиідеал, прекрасне та огидне;

- середній рівень – свідчить про присутність певного рівня культури, проте особистість прагне лише до особистої значущості, вигоди та престижу, вимагає до себе великої уваги, потребує стимулювання своєї діяльності;

- високий рівень – характеризується високою пізнавальною активністю, знанням морально-етичних норм поведінки, прожитої прагненням до істини, доброти, прекрасного, до вироблення таких якостей, як повага, дружба, вдячність, любов до праці тощо.

Досягнути високого рівня можливо, на наш погляд, при дотриманні наступних педагогічних умов виховання духовності молоді:

- гуманізація навчально-виховного процесу;
- врахування індивідуальних та вікових особливостей особистості;
- використання між предметних зв'язків;
- врахування активності особистості;
- поєднання репродуктивної і пошукової діяльності.

Таким чином, духовність – це одна з характеристик людини, яка включає в себе поняття «душа», внутрішнє «я», конструювання особистості. Завдання педагога полягає у формуванні самодостатньої особистості, здатної добре розуміти себе і довкілля, щоб зберегти набуте й далі рухатись до соціального прогресу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Диалоги о воспитании: Книга для родителей / Под ред. В. Н. Столетова. – М., 1982. – 336 с.
2. Слостенин В. А., Исаев И. Ф. Педагогика: Учебное пособие для студентов педагогического учебного заведения. – М., 2000. – 512 с.

і грамотністю в питаннях здоров'я і здорового способу життя, яка досягається в результаті навчання, а також з практичним втіленням потреби вести здоровий спосіб життя, піклуватися про власне здоров'я [18, с. 6]. Близьку думку висловлює і В. Н. Ирхин, який розуміє під культурою здоров'я людини складно структурне утворення особистості, що характеризується певним рівнем валеологічної освіченості і розвитку особистості, оволодінням досвідом людства по збереженню і зміцненню свого здоров'я, прийняттям і повсякденним слідуванням способам здорового способу життя [9, с. 94]. Але його підхід виявляється більш ширшим, оскільки в культурі здоров'я він виділяє ціннісно-орієнтаційний, операційно-діяльнісний і особистісно-творчий компоненти. Такий підхід можна назвати *інтегративно-особистісним*. Його можна побачити і в працях інших дослідників.

Так, В. В. Соколов, розглядаючи культуру здоров'я майбутнього вчителя, бачить її як інтегративне утворення особистості, представлене сукупністю аксіологічного, технологічного і особистісно-творчого компонентів, що характеризуються високим рівнем оволодіння валеологічними знаннями і вміннями, сформованим ціннісним ставленням до здоров'я, здорового способу життя, розвинутою здатністю до рефлексії своєї життєдіяльності і вираженою спрямованістю професійно-педагогічної діяльності на збереження, зміцнення і формування здоров'я школярів [19, с. 11-12]. О. А. Ахвердова і В. А. Магин характеризують культуру здоров'я як інтегративне особистісне утворення, яке є вираженням гармонійності, багатства і цілісності особистості, універсальності її зв'язків з оточуючим світом і людьми, а також здатності до творчої і активної життєдіяльності. [2, с. 5].

С. В. Кириленко також вважає, що культура здоров'я – це інтегрована якість особистості й показник її вихованості, вона є невід'ємною складовою загальної культури особистості, забезпечує певний рівень знань, умінь і навичок з питань формування, збереження,

побутовою, суспільно-трудовою і комунікативною діяльністю [3, с. 64]. Г. Л. Кривошеєва, розглядаючи поняття «культура здоров'я студента», розуміє під ним якісне утворення особистості, що проявляється у ставленні студента до способу життя, до свого здоров'я і обумовлює свідоме прагнення студента самостійно, творчо вдосконалювати фізичну, психічну, духовну сфери власної життєдіяльності на основі самопізнання й адекватної самооцінки стану здоров'я [13, с. 38]. На її думку, культура здоров'я – це духовно-практична діяльність особистості, спрямована на самооздоровлення і самовдосконалення [12, с. 66]. В цих визначеннях зроблено акцент на діяльнісному компоненті культури здоров'я, тому тут ми бачимо *діяльнісний підхід* до культури здоров'я особистості, який представлений і у праці Н. В. Багаутдинової, а також у дослідженні В. В. Колбанова і Т. А. Берсенєвої, які трактують культуру здоров'я особистості як динамічний стереотип поведінки, вироблений на підставі справжніх потреб, що сприяє здоровому способу життя і визначає бережне ставлення до здоров'я оточуючих людей [11].

Е. Н. Вайнер розуміє культуру здоров'я як частину загальнолюдської культури, що передбачає знання людиною своїх генетичних, фізіологічних і психологічних можливостей, методів і засобів контролю, збереження і розвитку свого здоров'я, вміння поширювати валеологічні знання на оточуючих [4]. А Ю. Б. Мельник визначає культуру здоров'я як сукупність знань філософського, педагогічного, психологічного, медичного спрямування, що збагачує соціальне, духовне, психічне, фізичне життя індивіда, формує особисте ставлення до здоров'я та життєдіяльності, допомагає людині осмислювати парадигми буття [16]. В цих визначеннях ми бачимо *інтелектуально-інформаційний підхід* до розуміння феномену культури здоров'я, оскільки на перший план поставлені знання і володіння інформацією про здоров'я і його збереження.

Н. К. Смирнов дає поєднання інтелектуально-інформативного і діяльнісного підходу, він пов'язує культуру здоров'я з інформованістю

ПСИХОЛОГІЯ

Гаврилькевич В. К., Крук С. Л.
Хмельницький національний університет

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ

Стаття присвячена проблемі культури здоров'я особистості. Метою статті є розробка класифікації основних підходів до розуміння поняття «культура здоров'я особистості». Проведено теоретичне дослідження наукових публікацій, присвячених проблемі культури здоров'я особистості з використанням теоретичних методів: аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення. Виявлено велике різноманіття в розумінні досліджуваного поняття різними авторами, що вказує на складність і багатогранність культури здоров'я як психологічного феномену. Дотримуючись спільного стратегічного напрямку, вони по-різному розуміють тактичні елементи практичного втілення культури здоров'я і надають провідної ролі різним психологічним компонентам культури здоров'я особистості: цінностям, діяльності, знанням тощо. У статті здійснено систематизацію існуючих визначень культури здоров'я особистості і виділено чотири основних підходи до його розуміння.

Ключові слова: культура здоров'я, особистість, класифікація підходів до культури здоров'я.

Постановка проблеми. Особистість людини, являючи собою багатогранне явище, є носієм різноманітних системних якостей і утворень, набутих людиною упродовж свого існування. В даному випадку під поняттям особистість ми розуміємо цілісність, здатну до

самовизначення, яка складається із відношень до оточуючого світу, інших людей та самої себе [20, с. 67]. Одним із таких системних утворень є культура здоров'я особистості. Це поняття, як зазначає В. П. Горащук, було введено філософом В. Климовою на початку 80-х років ХХ століття [7]. А вже в 90-х роках феномен культури здоров'я став об'єктом міждисциплінарних досліджень: філософських, соціологічних, педагогічних. На сьогоднішній день найбільша кількість наукових досліджень присвячена його педагогічним аспектам.

Феномен культури здоров'я синтезував у собі дослідження, пов'язані із проблемами превентивної педагогіки, валеологічної освіти, збереження і зміцнення здоров'я людини, формування здорового способу життя і фізичної культури особистості та ін. В цьому напрямі досліджено педагогічні засади, умови, технології формування, виховання та розвитку культури здоров'я різних категорій учнівської та студентської молоді. Зокрема, педагогічні засади формування культури здоров'я школярів досліджені у працях Л. М. Аллакаєвої [1], В. П. Горащука [7]. Ю. Б. Мельник присвятив своє дослідження проблемі формування культури здоров'я учнів початкової школи [16], а С. В. Кириленко дослідила соціально-педагогічні умови формування культури здоров'я старшокласників [10]. Багато досліджень присвячено формуванню культури здоров'я студентів [3; 5; 8; 13; 17]. Окремо досліджено феномен культури здоров'я в галузі професійної фізкультурної освіти [2] та культура здоров'я спортсмена [6], а також формування культури здоров'я майбутніх вчителів [14; 19].

Але, на жаль, нам не вдалося знайти психологічних наукових досліджень феномену культури здоров'я. На нашу думку, це може бути пов'язане із великою складністю самого феномену культури здоров'я як об'єкту для психологічного дослідження. Для пошуку найбільш оптимальних шляхів науково-психологічного вивчення і розв'язання даної проблеми ми вважаємо за доцільне дослідити існуючі педагогічні розробки феномену культури здоров'я і виділити основні підходи у його розумінні.

Мета статті: розробити класифікацію основних підходів до розуміння культури здоров'я особистості.

Методика та організація дослідження. Для досягнення поставленої мети нами проведено теоретичне дослідження знайдених нами наукових публікацій, присвячених проблемі культури здоров'я особистості. При цьому ми використовували теоретичні методи, такі як: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення.

Результати теоретичного аналізу проблеми. Ознайомившись із педагогічними дослідженнями феномену «культура здоров'я», ми знайшли досить велике розмаїття визначень цього поняття. Так, Л. М. Аллакаєва, досліджуючи культуру здоров'я школяра, розуміє її як його ціннісне ставлення до здоров'я, в рамках якого він усвідомлює особистісну і соціальну значущість здоров'я, розглядає його як цінність і у відповідності з цим проявляє до нього інтерес, відчуває потребу в його збереженні і зміцненні, веде відповідний спосіб життя [1, с. 15]. Подібну думку висловлює і Н. А. Рибачук, говорячи про культуру здоров'я студентів, що вона являє собою складне, багатовимірне соціально-педагогічне явище, яке характеризує ступінь розвитку системи формування позитивних цінностей студентів у створенні, збереженні і розвитку особистого і суспільного здоров'я [17, с. 14]. Оскільки вони роблять акцент на ціннісному компоненті культури здоров'я, ми вважаємо, що тим самим вони виявляють *ціннісний (аксіологічний) підхід* до культури здоров'я особистості.

На думку Л. П. Пальцевої і Г. А. Рудакова, культура здоров'я – це активна діяльність самого суб'єкта, спрямована на досягнення стану гармонійної саморегуляції організму і його динамічної взаємодії з середовищем, заснована на знаннях, оцінках, вміннях, навиках, результатом якої є соціальне, духовне і фізичне благополуччя [15, с. 149]. Із праці Н. В. Багаутдинової ми дізнаємося, що Н. Б. Захаревич, Т. О. Калинина, С. В. Попов і Л. Г. Татарникова теж пов'язують культуру здоров'я із діяльністю, розглядаючи її як складну динамічну і функціональну систему, яка характеризується сімейно-

Виступ Ш. О. Амонашвілі на відкритому засіданні 56-ї Лабораторії Гуманної Педагогіки в Подільському культурно-просвітительському Центрі імені М. К. Реріха. За столом у президії сидять (зліва направо): С. В. Вознюк, В. Г. Ніорадзе, Г. М. Сагач, С. Л. Крук.

Учасники конференції та співробітники 56-ї Лабораторії Гуманної Педагогіки на зустрічі з Ш. О. Амонашвілі та В. Г. Ніорадзе в Подільському культурно-просвітительському Центрі імені М. К. Реріха.

Відкриття Всеукраїнської науково-практичної конференції «Педагогіка і психологія в контексті гуманізації освіти» (23.01.2007 р.). У президії (1-й ряд зліва направо): В. М. Гуліватий – ректор Академії гуманної педагогіки (м. Вінниця); С. В. Вознюк – начальник Управління освіти і науки Хмельницької обласної державної адміністрації; С. І. Мельник – голова Хмельницького міськвиконкому; В. С. Грищук – заступник голови Хмельницької обласної ради; Г. М. Сагач – доктор педагогічних наук, професор, академік АН ВШ України, директор Центру риторики «Златоуст» (м. Київ); С. В. Ветров – директор Відкритої педагогічної школи Академії педагогічних наук України, президент Донецького інституту соціальної освіти (м. Київ); Ш. О. Амонашвілі – академік Російської Академії освіти, Академії педагогічних наук України, доктор психологічних наук, професор, голова Ради Міжнародного Центру Гуманної Педагогіки (м. Москва); О. М. Буханевич – голова Хмельницької обласної державної адміністрації; М. Є. Скиба – ректор Хмельницького національного університету.

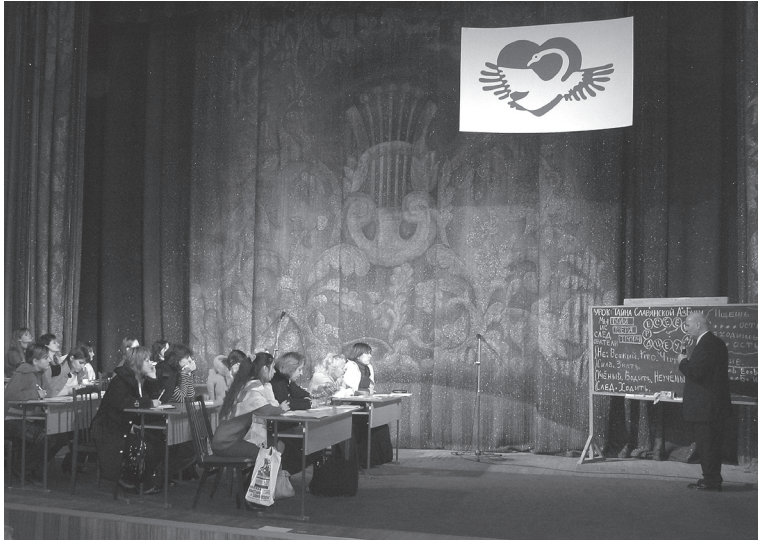
З вітанням учасникам конференції виступає Хмельницький міський голова Сергій Іванович Мельник.

З вітальним словом до учасників конференції виступає Станіслав Леонідович Крук – президент Подільського культурно-просвітительського Центру імені Миколи Костянтиновича Реріха, доцент кафедри педнаук, член Ради Міжнародного Центру Гуманної Педагогіки, Лицар Гуманної Педагогіки..

Академік Російської Академії освіти, доктор педагогічних наук, професор В. Г. Ніорадзе проводить майстер-клас на сцені Хмельницького обласного музично-драматичного театру імені Г. Петровського.

Академік Російської Академії освіти, Академії педагогічних наук України, доктор психологічних наук, професор Ш. О. Амонашвілі проводить свій авторський семінар на сцені Хмельницького обласного музично-драматичного театру імені Г. Петровського.

З доповіддю «Орієнтири гуманізації освіти» виступає Олександр Миколайович Буханевич – голова Хмельницької обласної державної адміністрації.

З доповіддю «Освіта області в умовах гуманізації» виступає Сергій Володимирович Вознюк – начальник Управління освіти і науки Хмельницької обласної державної адміністрації.

З доповіддю «Основні постулати гуманно-педагогічної свідомості» виступає Шалва Олександрович Амонашвілі – академік Російської Академії освіти, Академії педагогічних наук України, доктор психологічних наук, професор, голова Ради Міжнародного Центру Гуманної Педагогіки, Лицар Гуманної Педагогіки (м. Москва).

З доповіддю «Слово як основа духовно-морального впливу на дитину» виступає Валерія Гвієвна Ніорадзе – академік Російської Академії освіти, доктор педагогічних наук, професор, член Ради Міжнародного Центру Гуманної Педагогіки, Лицар Гуманної Педагогіки (м. Москва).

З доповіддю «Філософія серця Григорія Сковороди крізь призму педагогіки Серця Шалви Амонашвілі та авторської школи риторики Любові «Златоуст» виступає Галина Михайлівна Сагач – доктор педагогічних наук, професор, академік АН ВШ України і трьох Міжнародних академій, директор Центру риторики «Златоуст» (м. Київ).

Учасники Всеукраїнської науково-практичної конференції «Педагогіка і психологія в контексті гуманізації освіти» і авторського семінару Ш. О. Амонашвілі в залі Хмельницького обласного музично-драматичного театру імені Г. Петровського.